

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Булайтіса Андрія Віталійовича
«Психологічні засади надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС
в умовах воєнного стану», яка подана на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія»

Актуальність теми дисертації зумовлена масштабними викликами, пов'язаними з триваючою російсько-українською війною та значним рівнем мінної небезпеки на території України. Станом на початок 2025 року близько 23% території держави залишаються потенційно замінованими, що обумовлює підвищені вимоги до безпомилковості та ефективності професійної діяльності піротехнічних підрозділів ДСНС. Від рівня їхньої надійності безпосередньо залежать життя і здоров'я людей та темпи відновлення інфраструктури.

Професійна діяльність піротехніків ДСНС здійснюється в умовах постійного ризику, високої відповідальності, дефіциту часу та невизначеності, що актуалізує проблему психологічної надійності як інтегральної здатності стабільно й ефективно виконувати завдання в екстремальних умовах. Водночас нині відсутня цілісна психологічна модель надійності їхньої професійної діяльності, а наявні підходи до відбору та супроводу не повною мірою враховують специфіку гуманітарного розмінування в умовах воєнного стану.

Таким чином, наявна суперечність між суспільною потребою у забезпеченні високої надійності діяльності піротехніків ДСНС та недостатньою теоретико-методологічною розробленістю її психологічних засад, що й визначає актуальність дисертаційного дослідження.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження сформульовані взаємоузгоджено та становлять цілісну логічну конструкцію. Методологічною основою роботи стали: системний та діяльнісний підходи до аналізу професійної активності суб'єкта в екстремальних умовах; концепції надійності суб'єкта діяльності та безпомилковості професійних дій; наукові підходи до аналізу помилки як індикатора порушення надійності; наукові положення про професійно важливі якості фахівців ризиконебезпечних професій; теорії стресу, психологічної стійкості, копінг-поведінки та саморегуляції особистості. Реалізація зазначених методологічних положень зумовила розроблення структурно-функціональної моделі надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС в умовах воєнного стану, побудову архітектури емпіричного дослідження та обґрунтування програми соціально-психологічного тренінгу як засобу її оптимізації.

Аналіз змісту дисертаційної роботи засвідчив наступне.

У першому розділі «Теоретико-методологічний аналіз феномену надійності суб'єкта діяльності в сучасній психологічній науці» автором:

здійснено комплексний науково-теоретичний, семантичний і феноменологічний аналіз поняття «надійність», розкрито еволюцію його змісту в міждисциплінарному контексті та обґрунтовано багатовимірний характер цього феномену. Проаналізовано підходи зарубіжних і вітчизняних дослідників до теоретичного осмислення надійності як інтегральної характеристики професійної діяльності фахівця в екстремальних умовах;

теоретично розмежовано поняття «надійність» і «безпомилковість», визначено роль помилки як індикатора порушення надійності професійної діяльності та уточнено її соціально-психологічні детермінанти. Узагальнено положення щодо структурних видів надійності та обґрунтовано авторський підхід до її розгляду як системного утворення, що включає функціональну, когнітивну, емоційно-вольову та соціальну складові;

проаналізовано специфічні особливості професійної діяльності фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС в умовах воєнного стану, що характеризується високим рівнем професійного ризику, відповідальності, невизначеності та загрози життю.

Таким чином, на підставі узагальнення теоретичних положень і врахування етапності гуманітарного розмінування розроблено структурно-функціональну модель надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС, яка відображає взаємозв'язок її компонентів та їх актуалізацію залежно від умов і змісту діяльності.

У другому розділі «Організація роботи та методи дослідження психологічних засад надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС» автором з достатньою повнотою розкрито процедури досягнення мети та вирішення завдань дисертаційної роботи.

У розділі детально наведено характеристику та завдання етапів організації емпіричного дослідження психологічних засад надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС;

детально схарактеризовано вибірку досліджуваних, яка становить близько 20% від загальної кількості піротехніків ДСНС, та описано багаторівневу процедуру оцінювання надійності їхньої професійної діяльності;

обґрунтовано методи та психодіагностичний інструментарій релевантний компонентам надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС.

Таким чином, наведені у другому розділі результати аналізу завдань, стратегій їхнього вирішення, дизайн експериментального дослідження дають змогу забезпечити статистичне доведення емпіричних гіпотез щодо інструментів дослідження компонентів надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС.

У третьому розділі «Психологічні засади надійності професійної діяльності фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС на різних етапах гуманітарного розмінування» автором емпірично досліджено психологічні особливості надійності професійної діяльності фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС на різних етапах гуманітарного розмінування в умовах воєнного стану та обґрунтовано можливості її оптимізації засобами соціально-психологічного тренінгу.

Показано, що в умовах війни провідними стрес-факторами діяльності піротехніків ДСНС стають прямі вітальні загрози (обстріли, ризик загибелі чи поранення, втрати), які формують психологічну «вартість» професійної діяльності та впливають на її надійність;

встановлено, що надійність має багатовимірну структуру та реалізується через взаємодію функціональної, когнітивної, емоційно-вольової та соціальної складових. Фахівці з високим рівнем надійності демонструють кращу просторову точність, вищу інтелектуальну лабільність, оптимальне співвідношення швидкості й точності діяльності, розвинені проактивні копінг-стратегії, стабільні механізми саморегуляції, вищі комунікативні здібності та нижчий рівень агресивності;

обґрунтовано доцільність використання соціально-психологічного тренінгу як засобу підвищення надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС. Результати застосування формувальних впливів засвідчили статистично значуще зниження рівня тривожності та покращення показників функціональної надійності, що підтверджує ефективність запропонованої автором програми.

У цілому здійснений аналіз змісту дисертації дозволяє стверджувати, що дослідник ґрунтовно орієнтується у проблематиці розроблення, емпіричної оцінки, оптимізації та розвитку надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС, ознайомлений із результатами відповідних наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів, має власну наукову позицію щодо вирішення поставленої наукової задачі.

Достовірність і новизна висновків, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях

Ознайомившись із змістом дисертації та публікаціями Булайтіса Андрія Віталійовича, можна засвідчити, що дослідник із належною глибиною і повнотою з'ясував та обґрунтував низку нових наукових положень. На наш погляд, особливе наукове значення мають висновки щодо:

встановлення алгоритму піротехнічної діяльності як структурованої впорядкованої системи послідовних етапів професійної діяльності піротехніка з оцінкою можливих помилок на кожному з них;

розроблення структурно-функціональної моделі надійності професійної діяльності фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС в умовах воєнного стану.

Автором дослідження з належною вірогідністю обґрунтовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів. Дисертаційне дослідження побудоване на достатній джерельній базі (176 найменувань).

Основні результати дослідження опубліковано у 15 наукових працях, із них: 4 статті опубліковано в наукових фахових виданнях із психологічних наук, 11 – тези конференцій. Наукові публікації за темою дослідження із належною повнотою відображають зміст дисертації.

Зауваження до дисертаційного дослідження

1. У першому розділі доцільно було б більш виразно диференціювати поняття «надійність професійної діяльності» від суміжних категорій, зокрема «професійна стійкість» та «ефективність діяльності», з акцентом на специфіці їх операціоналізації в межах емпіричного дослідження.

2. З урахуванням наведеного обґрунтування регіонального складу вибірки показниками фактичної залученості піротехніків до виконання робіт у прифронтових і найбільш забруднених областях, потребує уточнення питання правомірності поширення отриманих результатів на всю сукупність піротехніків ДСНС, зважаючи на загальнонаціональний рівень заявлених висновків.

3. У межах емпіричного аналізу доцільним було б ширше застосувати методи багатовимірної статистики (зокрема регресійний або факторний аналіз) для додаткового підтвердження структурної моделі надійності та визначення внеску окремих її компонентів в інтегральний показник.

4. Доцільним було б більш детально конкретизувати внутрішню структуру тренінгової програми, зокрема чітко співвіднести окремі модулі, вправи та психотехніки з відповідними компонентами структурно-функціональної моделі надійності. Така деталізація посилила б методичну прозорість програми, спростила б її відтворення в інших підрозділах та підвищила можливості стандартизації у системі психологічного забезпечення ДСНС.

Разом з тим, наведені нами зауваження не зменшують загальної наукової та практичної цінності дисертації.

ВИСНОВОК

Дисертаційне дослідження Булайтіса Андрія Віталійовича за темою: «Психологічні засади надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС в умовах воєнного стану», що представлено на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – «Психологія» є актуальним, завершеним і самостійним дослідженням, у якому розв'язано важливу наукову задачу, що має наукову новизну, вагоме прикладне та наукове значення. Відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу

вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022, № 44, та наказу МОН України від 12.01.2017, № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з наказом МОН України від 31.05.2019, №759).

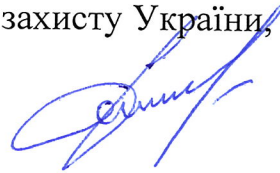
Вищезазначене дає підстави вважати, що Булайтіс Андрій Віталійович заслуговує на присвоєння йому наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 – «Психологія».

Рецензент:

начальник кафедри психології діяльності в особливих умовах
навчально-наукового інституту оперативно-рятувальних сил
Національного університету цивільного захисту України,
кандидат психологічних наук, доцент

Микола ФОМИЧ

«08» березня 2026 року



Підпис начальника кафедри психології діяльності в особливих умовах навчально-наукового інституту оперативно-рятувальних сил Національного університету цивільного захисту України, кандидата психологічних наук, доцента Фомича Миколи Володимировича завіряю.

Перший проректор з навчальної роботи
Національного університету
цивільного захисту України
кандидат технічних наук, доцент



Олександр ДЖУЛАЙ